

OPENLUCHTDANSEN EN ASIELRECHT TE GENT IN 1676

Willy L. Braekman

Een zekere Gheleijn van Suyt, een jongeman uit de Gelukstraat te Gent, had op zondag 10 mei 1676 enkele herbergen bezocht en kwam, toen de avond viel, in de Molenaarsstraat¹. Daar zag hij *"datter aldaer up de straete opghehangen was eenen hoet van blommen, onder de welcke eenighe jonghe dochters inden avont dansten, danof² eenighe hem bij de hant packten om met hemlieden te dansen."*

Het was blijkbaar een rondedans waarin de dochter van een zekere Marie Callens als 'de bruijt' fungeerde.

Vooraleer mee te dansen had Gheleijn zijn wandelstok, iets wat elke jongeman van toen volgens de laatste mode bij zich diende te hebben, in het huis van bakker Guillaume Naessens in dezelfde straat in bewaring gegeven.

Toen het al donker was geworden en de danspartij ten einde liep, wilde Gheleijn zijn stok terughalen, maar die bleek intussen verdwenen. Gheleijn wilde niet naar huis vóór hij zijn wandelstok terug had, en riep en schreeuwde zodat de volkse buurt overeind geraakte. Er ontstond een gevecht met Naessens, diens zoon en nog een paar jonge mannen uit de straat. Tenslotte werd Gheleijn door vader Naessens met een broodmes dodelijk gewond. Hij werd in een bakkerstrog naar huis gedragen, vocht vele weken met de dood en overleed in juli.

Natuurlijk bemoeide het recht zich met de zaak. Een onderzoek werd geopend, getuigen werden verhoord, maar - en dit is een heel interessante bijzonderheid - vader Naessens had zich aan de nochtans lange arm van de justitie weten te

onttrekken.

In de Molenaarsstraat, "naesch³ over sijn hujs" was een "achter poorte" die toegang gaf tot "het belyjck ofte vrije vande paters Augustijnen", wier klooster zich bevond (en bevindt) in de onmiddellijke buurt. Door zich telkens als de wetsdienaars opdaagden "te begheven... int circinet⁴ van het clooster" is hij aldus vele maanden buiten schot gebleven. Hij heeft dus "gejouisseert⁵ vande immuniteit vande kerkcke alwaer hij noch is", zo noteert in november de 'informatie preparatoire', het vooronderzoek.

Op 6 juli en later werden pogingen ondernomen om hem in het klooster van de paters Augustijnen te verhoren: dit onderhoud werd telkens door hen toegestaan, maar Guillaume Naessens weigerde op alle hem gestelde vragen te antwoorden.

Bij de paters, waar een buur uit de Molenaarsstraat hem "diversche keere heeft sien uyt ende daer in gaen", telkens er gevaar dreigde van opgepakt te worden, legde hij ten slotte toch in november bekentenissen af, maar bleef intussen wel veilig in het klooster bescherming en "immuniteit" genieten. Hoe de zaak uiteindelijk afliep, weten we niet. Wel bevindt zich in de bundel een genadeverzoek gericht aan de koning, maar of dit ingewilligd werd blijft in het ongewisse.

Heel interessant is natuurlijk dat dit asiel binnen de kloostermuren van de paters Augustijnen tot in de late zeventiende eeuw bestond. Voor zover mij bekend⁶, zijn daarvoor slechts zeer

schaarse gegevens voorhanden. Men vraagt zich af of dit asielrecht toen nog alleen bij de paters Augustijnen bestond, of dat hetzelfde eveneens gold voor de andere kloosters te Gent. Dit laatste blijkt inderdaad het geval te zijn, zoals we bij een andere gelegenheid zullen aantonen.

In de zestiende eeuw is mij een geval bekend van een moordenaar die door het Gentse gerecht werd gezocht, en in het Predikherenklooster was ondergedoken. Hij werd er echter uitgehaald en ont-hoofd, alhoewel de paters scherp tegen dit schenden van het asielrecht hadden geprotesteerd.

Dit gegeven komt voor in een anonieme kroniek van allerlei gebeurtenissen te Gent in de zestiende eeuw⁷:

*"Den 27en Juny 1533 was onthooft Jan Cornelis, bailliu van Sommerghem, ende was ghehaelt uijt den predickheeren Clooster tot int chastelet⁸, omme dat hij dootd gesteeken hadde Mauritius Wittevronghel. De predickheeren protesteerden ende appeleerden, maer den man ghinck door."*⁹

In de vroege achttiende eeuw worden nog gevallen gesignaleerd. Zo is er te Antwerpen in januari 1716 "eenen dief die sijnen heere bestolen hadde, de galge ontlopen, te weten dat hij is van de leere gesprongen ende geloopen recht naer de kercke vande Augustynen..."¹⁰.

NOTEN

1 RA Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 6963

2 *danof*: waarvan

3 *naesch*: gewoonlijk, ook nu nog *noes*, d.i. schuins

4 *circinet*: omheining, gebied

5 *gejouisseert*: genoten

6 HEELHOFF (A.), *Geschiedenis van het Klooster der eeuw. Paters Eremyten Augustynen te Gent* (Gent, 1864) vermeldt dit asielrecht niet.

7 U Gent, hs. 2338, p. 31

8 *chastelet*: de gevangenis van het Gravensteen

9 *ghinck door*: ging weg, d.i. hier: werd met geweld buiten het klooster gebracht

10 *Kroniek van Daneel Braem* (fol. 200r), hs. in de bibl. van de Kon. Oudheidk. Kring van het Waasland te Sint-Niklaas.

VOLKSDANSEN: GENT, LINDE EN MECHELEN (1564-1657)

Willy L. Braekman

Dansen op tromgeroffel: Mechelen (1564)

Op 10 februari 1564 keerde Corneli van Jonckgeselle te Mechelen naar huis terug. In het "quartier" van de stad "alwaer hy woonende was", zag hij een aantal perso-

nen "dansende op een trommele ende die trommele spelende eenen dans genoemt: 'sloeff sloeff, waer hebdi gheweest?'" . Hij komt naderbij en zegt tot één van de omstaanders: "hoort die trommel speelt 'sloeff waer hebdi gheweest!'" .

Nadien krijgt hij het aan de stok met één van de dansers, die er het leven bij inschiet. Corneli richt een verzoekschrift tot 's lands overheid om kwijtschelding van straf voor deze doodslag te komen¹. Welke dans in deze zaak bedoeld is en wat de betekenis is van het tweemaal voorkomend citaat, is mij niet bekend.

Dansen met beenderen in de hand te Linde (1569)

Op 7 juni 1569 was een zekere Jacob Raes, "arm, scamel jonck man" met vele andere jongelui uit Linde "gaen recreeren" in het huis en de tuin van Mahieu de Princes, "cabarettier ter sanghe in Lynde, gheleghen inde cassellerie van Casselambacht"². Wellicht was *Ter Sanghe* de naam van de herberg.

Daar waren vele jongelui aanwezig, er werd plezier gemaakt, gezongen, gedronken en gedanst. Op zeker ogenblik komt Jacob met Jan de Neve "van zekeren dans, hebbende yghelick een been in de hant. Ende den voorn. Jan de Neve mach gheseijt hebben uuijt ghenouchten: 'Ic hebbe een been met vleesche daer ghij nijet af prouven en zult!'"³ Jacob Raes meent zich te herinneren dat hij daarop geantwoord heeft:

"Ic hebbe ooc een been, alzo wel als ghij midts welcken hij, suppliant, uut ghenouchte slouch den voornomden Jan de Neve metten voorn. beene up sijn schaudere, daerup hij, de Neve seijde: 'Aij mij, hoe styf slaet ghij!', ende midts dien smet hij den voorn. suppliant metten voorn. beene up zijn burst, loopende alzo wech ..."

Het was allemaal plagerij en speels gedartel onder jongelui van buiten, waarin van oudsher het elkaar stoten en stampen, het gooien met aarde en dgl. naar elkaar, als favoriete vormen van landelijk plezier een vast bestanddeel vormen.

Later op de dag ging dit ruw vermaak nog door en daarbij gebeurde een ongeluk, waarbij Jacob Raes iemand een kwade slag toebracht.

Deze bijzonder merkwaardige tekst vermeldt een wel heel zonderlinge dans. Danste men met een been met vlees in de hand dat men onder het dansen afknaagde? Was dit een symbool? Kwam dgl. dans ook elders voor? Op deze vragen moet ik het antwoord schuldig blijven.

Zwaarddansen te Gent (1657)

Uit het verhoor van Frans Eeckhaute i.v.m. een "manslach by hem gheperpetreert", blijkt dat in de herberg waar de moord plaats had, op dat moment slechts twee klanten aanwezig waren, Olivier de Meyer en Frans zelf. Deze twee hadden er een "geschil ghecreghen nopens tswert dansen"³.

Tegen het zwaarddansen, dat vooral op het platteland voorkwam, werd reeds vanaf het tweede kwart van de zeventiende eeuw herhaaldelijk opgetreden. Zo kreeg te Gent op 19 december 1625 de griffier van de Oudburg opdracht⁴ een schrijven te richten aan "de Roeden ende Prochien, nopende het verbieden van het loopen van de mommers⁵, sweertdansers, etc." Op 16 december 1643 wordt dit verbod nog eens her-

haald en nu worden de redenen daartoe wat gepreciseerd:

alsoo gheduernde dese anstaende feest-daeghen ten platte lande worden gheperpetreert groote pertubation ende insolentien door de mombers ende sweertdancers, byzondere bij nachte ende ontijde ..

Maar het zwaarddansen was blijkbaar moeilijk uit te roeien. Zo werden op 4 januari 1662 "seven soldaten van Rodenhuijse" ontslagen uit de gevangenis. Ze waren er op de laatste dag van het vorig jaar ingestopt omdat ze in "masequers⁶ cleeren" rondliepen en ook als zwaarddancers optraden.

Het zwaarddansen is in Vlaanderen bekend vanaf de late veertiende eeuw. Oorspronkelijk lijkt deze groepsdans vooral voor te komen bij de vastenavondviering in de stad zowel als op het land, vooral in het Waasland en in de Vier Ambachten.

Men onderscheidde de zg. kettingzwaarddansen die dikwijls door groepen

van twaalf of vierentwintig werden uitgevoerd. Elke danser hield zijn eigen zwaard met de rechterhand vast en met de linker de klingpunt van het zwaard van zijn buur. Daarnaast had men ook de zg. solo-zwaarddanser die veel meer behendigheid moest bezitten. Men neemt aan dat de kettingzwaarddans in de Nederlanden is ontstaan⁷.

NOTEN

1. RA Brussel, *Geheime Raad, Spaanse Tijd*, nr. 896.
2. *Idem*, nr. 898.
3. RA Gent, *Oudburg*, nr. 2225.
4. SA Gent, *Nota's Van Werveke*, nr. 151.
5. *mommers*: zij die vermomd rondliepen.
6. *masequer*: gemaskerd (?), vermomde.
7. VERSTRAETE (E.). *Zwaarddansen in Vlaanderen. Historiek en Ikonografie*. St.-Niklaas, 1985. Vgl. ook met het standaardwerk van WOLFRAM (R.). *Schwerttanz und Männerbunde*. Kassel, 1935, dl. I, p. 180.